

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1329705/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב שלמה שפירא

המבקש: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד פנינה יחזקאל כחלון)

נגד

המשיבה: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד מאיר סורקיס)

הנדון: מעבר ילדים למקום מגורים המרוחק מהאב ולמסגרת חינוכית שונה – שיקולים לגוף העניין ובנוגע לרשות ערעור ועיכוב ביצוע

פסק דין

א. לפנינו בקשת רשות ערעור ועיכוב ביצוע של המבקש, האב, כנגד החלטת בית הדין האזורי שהתיר את מגורי האם והילדים ב[...] ורישום הילדים למוסדות החינוך שם.

עיינתי היטב בדברי הצדדים ובנספחיהם ולאחר העיון החלטתי, ולא בלב קל, לדחות את הבקשות.

ב. אבהיר: לא בכדי אמרתי כי לא בלב קל החלטתי כאמור שכן טענותיו של המבקש אינן טענות קלות משקל, וזאת שלא כפי שמבקשת האם, המשיבה, לצייר בתגובתה.

(א) אי אפשר להקל ראש בחששות והסתייגויות שישנן גם בחוות דעתם של פקידי הסעד, גם אם לבסוף לא גרסו שיש למנוע את המעבר המדובר:

(ב) כך לגבי החשש שאמירות של הילדים המבטאות רצון שלהם במעבר אינן נובעות אלא מהחשש "לאימא יהיה עצוב" אם לא יעברו.

(ג) כך גם לגבי הצורך באבחון מקיף באשר לאפשרות כי בנם של הצדדים לוקה בקשיי קשב וריכוז – שלא מעט ממאפייניהם עולים מהתיאורים של קשייו המצויים בתיק, לרבות בדברי המשיבה ובצירופותיהם – צורך שממנו עולה החשש כי המעבר לא ישיג את התועלת המקוּוּה, שכן אומנם מרחבים וטבע עשויים לסייע בהתמודדויות אך ספק גדול אם די בהם. ולגבי התנגדותה של האם לאבחון כזה על יסוד אבחון שנערך לפני לא מעט שנים, ותוך מה שנראה כ'הטמנת הראש בחול' באשר לקשיים הגלויים המלמדים על חשש לא מבוטל כי נובעים הם מקשיים שמתחת לפני השטח ושלא אובחנו, אולי, בעבר. אבחון אינו תמיד מדע מדויק, ואפילו לגבי מחלות גופניות המזוהות באמצעות בדיקת דם, למשל, המארת את הימצאותם של חיידקים בגוף – יש שמתברר כי האבחנה הייתה שגויה, ועל אחת כמה וכמה בנוגע לקשיים שבתחום הפסיכולוגי או הנורולוגי המאובחנים על פי שאלוני התנהגות וכדומה. התנגדות לאבחון חוזר מעלה תהייה כשלעצמה ומעלה פקפוק גם בצידוק של המעבר המדובר, ובוהירות נאמר כי אולי גם בכנות האמירה כי מניעיו היחידים של המעבר הם טובת הילד, הנאמרת תוך התנגדות לבדיקה כאמור הנוגעת לטובתו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

(ד) כך גם לגבי החששות של האב מפגיעה בתדירות, איכות ומשך הקשר שלו עם הילדים – למרות כל ההתחייבויות.

(ה) וכך גם לגבי טיב הקהילה ובית הספר המדוברים. כאן ייאמר כי בניגוד לדברי המשיבה, החששות הנוגעים לשיוך לקהילה הספציפית המדוברת (שאומנם המגורים ב...) אינם מחייבים את ההשתייכות אליה, מייד או לאחר זמן, אבל בנסיבות העניין ובזיקה לסוגיית בית הספר – לא מדובר בחשש מופרך, ודי לחכימא... אינם מסתמכים על שמועות בעלמא אלא על דברים שחלקם הם בבחינת המפורסמות שאינן צריכות ראייה וחלקם מוכרים למערכת בתי הדין ולמערכת המשפט בכלל בהקשרים שונים. עוד ייאמר בעניין זה ובנוגע לזיקה בין בית הספר לאותה קהילה כי בניגוד למצג שאותו מנסה המשיבה להציג, השתייכות של בית ספר לרשת חינוך מסוימת – 'מעייין החינוך' בענייננו – אין בה כדי לשלול את הטענות על הזיקה בין תלמידיו, מוריו והנהלתו לקהילה זו או אחרת, ועל אחת כמה וכמה כשמפורסמים של אותה קהילה ואף משמו של בית הספר אפשר ללמוד בבירור כי אכן זיקה כזו אפשרית, וזאת בלשון המעטה.

אף ללא הטענות הנוגעות להתנהלותה הקהילה המדוברת ולדרך שאליה מתחנכים לכאורה הילדים הלומדים בבית ספר הקשור אליה – אם אכן קשור הוא אליה, וכאמור אין חשש זה מופרך – עדיין הייתה משמעות גם לטענה על השוני בין אופי הקהילה ובית הספר לאופי משפחות המוצא של הצדדים, אופיו לכאורה של ביתם המשותף – בעת שהיה משותף – ואופיו של חינוך הילדים עד כה ועל פי הסכמת הצדדים.

(ו) מטריד גם העולה מן הדברים כי המשיבה, האם, סברה לכאורה כי כלל אין צורך בהסכמה של המבקש, אבי הילדים, או בהיוועצות עימו בנוגע לשינוי משמעותי כל כך לגביהם. אין אני מוטרד מכך בהיבט המשפטי – בהקשר זה אפשר לקבל בדיעבד הסברים על שאין האם משפטנית ואינה יודעת ואולי אף את הטענות כי היה מי שיעץ לה או אמר לה כי אינה חייבת להיוועץ, אפשר גם לומר כי עתה מכל מקום תוקנה הטעות – למדה המשיבה את שלא ידעה והשלימה את 'שיעורי הבית' בקורס בדיני משפחה. אלא שבהיבט של טובת הילדים המדאיג אינו החוסר בידע המשפטי אלא החוסר בתובנה לגבי מקומו של האב בחיי הילדים גם אם הוריהם גרושים וגם אם מצויים הם במשמורת האם.

ג. כאמור אין להקל ראש בכל אלה, אלא שמנגד עומדות עובדות וטענות אחרות – כבודות משקל אף הן:

(א) המצב הנוכחי של הילדים, ובייחוד אמורים הדברים לגבי הבן הגדול, אינו טוב. זו עובדה מוסכמת וברורה ככל הנראה. המשכו של מצב זה עשוי להיות הרסני ו'יעיבוב ביצוע' של השינוי ממנו עלול להיות איבוד של הזדמנות אולי האחרונה, בשים לב לגילו של הילד, להצלה.

ייתכן שהפתרון האולטימטיבי היה צריך להיות אומנם שינוי ומעבר אך לאו דווקא ל[...] ויש לכאורה מקומות העשויים לכלול את היתרונות של המעבר, לרבות אלה של מעבר לסביבת מגורים ולימודים 'לוחצת' פחות, פתוחה יותר למרחבים ולטבע וכו', אף החפים מן הפגמים והחששות שנמנו לעיל או שלפחות אין הללו קיימים בהם באותה מידה שקיימים הם במעבר המדובר. פתרון כזה אפשר שהיה מושג לו הייתה הידברות מוקדמת בין הצדדים – לאו דווקא באמצעות המערכת המשפטית – מתוך הבנה הדדית של הצרכים והאילווצים, הבנת מקומו של כל אחד מהצדדים בלי הילדים והבנת הצורך הדחוף בפתרון שישרת את המטרה העליונה והמשותפת של טובת הילדים. בהקשר זה כבר הערנו לעיל על הפגם שבאי הבנת הצורך בהיוועצות כאמור.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ברם פתרון כזה אינו עומד עתה על הפרק וכל החלטה שתינתן בערעור אם ניתן את רשות הערעור וכך גם כל החלטה שניתן בבקשת עיכוב הביצוע לא ייצרו פתרון כזה יש מאין ולא יביאו להשגתו בטווח הזמן הקרוב על כל פנים. תוצאת החלטות כאלה תהיה הותרת המצב הנוכחי שבוודאי אינו טוב, ואף אם קיים ספק לגבי תוצאות השינוי – אין ספק מוציא מידי ודאי.

(ב) ההורה המשמורן הוא האם, אף זו עובדה שאין עליה עוררין – גם אם בנוגע לעתיד סבור האב אולי כי יש מקום לשקול שינוי מסוים בה, ואין גם חולק כי מלכתחילה נקבע כך בהסכמת האב, גם אם כטענתו באה הסכמה זו מכוחם של אילוצי 'כוח עליון', היינו בשל מצבו הרפואי שלא אפשר לו ליטול חלק משמעותי בטיפול בילדים וודאי לא להיות משמורן יחיד או משותף. בנסיבות אלה שבהן עד כה הוטל עיקר עול גידול הילדים על האם – ומדובר בציון עובדה, לא האשמה כלשהי כלפי האב שכאמור היה כבול גם באילוצים שמחמת מצבו הרפואי – קיים קושי לא מבוטל בהגבלת העשויה לעיתים לפגוע גם ביכולתה לטפל בילדים, לגרור פגיעה כלכלית (כשהמזונות אינם גבוהים, ושוב – בשל אילוצים – אך גם אם אין האב 'אשם' אין זה משנה את המצב העובדתי).

(ג) אי אפשר להתעלם גם מרצונם של הילדים ומהיותם ערוכים נפשית לשינוי, ובפרט שהילדים לא רוו נחת מלימודיהם במוסדות במ למדו. ולא כל שכן לאחר שהשינוי במקום המגורים כבר נעשה בפועל. אכן יש מקום להלין על 'קביעת עובדות בשטח' בהקשר של המעבר – ובנוגע למשיבה אף לטעון כי הותרת המצב שנוצר על כנו כמוה בהוצאת 'חוטא נשכר' – וכך יש גם מקום לטענות על כי רצונם של הילדים הוא תוצר של 'היפוך תפקידים' ושל היותם מגוננים על האם כטענת האב. אולם אחר הדברים האלה עלינו לזכור כי השיקול העיקרי צריך להיות טובת הקטינים לא אם תצא האם נשכרת או לאו מצעד שעשתה בניגוד לדין.

ואומנם יש שבראייה ארוכת טווח נכון להתעקש על הסגתם לאחור של צעדים חד צדדיים שנעשו – למרות פגיעה ברצון הילדים שעלולים להיות לה מחירים נפשיים ואחרים בטווח המיידי – כדי שיהיה ברור לכול להבא כי אין מקום לצעדים כאלה וכך יימנעו בעתיד נזקים חמורים יותר לילדים.

אולם החלטה כזו מצריכה זהירות מרובה תמיד, וקל וחומר כשהמצב הנתון הוא כפי הנראה שגם כך מצבם של הילדים שברירי. גם בנוגע לאיכות קשרי הילדים עם האב, שלה מבקש האב לדאוג, ובצדק – ספק אם הוראה על השבתם למקום מגורים ולימודים שחוויותיהם ממנו אינן חיוביות, וזאת בשל בקשת האב, ולאחר שהחלו כבר לחוות שינוי, היא שתביא לקשר איכותי.

(ד) האם התחייבה לאזן את אפשרות הפגיעה בקשרי האב והילדים על ידי נטילת האחריות על הבאת הילדים להסדרי השהות עם האב. בית הדין הורה – וחזקה עליו כי יעמוד על כך – על המשך בחינה של מצבם של הילדים ודיווח לו על כך באמצעות שירותי הרווחה.

על עמידת האם בהתחייבותיה יכול וצריך בית הדין לפקח.

יש גם מקום להתאמת ההסדרים למצב הקיים באופן שבו כל צמצום בתדירות או משך הקשר בינם לבין האב בשל השינוי יאוזן על ידי הרחבת ההסדרים או ותוספת באיכותם במועדים אחרים. ואכן ראוי, וחזקה על בית הדין כי ייתן ליבו לכך, שמשנוצר שינוי ביוזמת האם ולמרות התנגדות האב – אם בשל כך ייפגעו הסדרי השהות בין האב לילדים או אם תתגלע מחלוקת בנוגע למועדיהם וכדומה, כשהשאלה העומדת על הפרק לא תהיה טובתם הישירה של הילדים אלא אילוצים של ההורים, למשל כשהשאלה תהיה באלו ימים בדיוק יתקיימו הסדרי השהות והצדדים לכאן ולכאן יהיו קושי של אחד ההורים בקיום ההסדרים ביום מסוים לעומת קושי של משנהו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ביום אחר – יינתן משקל יתר לעמדת האב, כדי לשמר את איכות הקשר בינו לבין הילדים וללא פגיעה בזכויות אחרות שלו כתוצאה מצעדים שנקטה האם.

יכולתו של בית הדין קמא לפקח על כך ולמנוע את הפגיעה באב ובקשר בינו לילדים, וכשמצורפת לכך התחייבותה של האם והחלטות שניתנו בעניין, היא טעם שלא לקבל את הטענות בדבר חששות אלה ושלא לתת את רשות הערעור בגינם.

פיקוחם של שירותי הרווחה אינו מבטל כליל את החששות לא בהיבט זה ולא בהיבט של בחינת התוצאות של השינוי במקום לימודי הילדים בכלל, והמעבר לבית הספר המדובר – ולקהילה שאליה הוא לכאורה קשור – בפרט. אך ודאי שפיקוח זה מחליק חששות אלה ומאפשר לנו להניח שככל שיתממשו חששות שבהקשר זה הרי 'היד תהיה על הדופק' ובמידת הצורך יוכל בית הדין להורות גם בעתיד על שינויים נדרשים.

ואומנם אין לכחד כי נקל יותר למנוע שינוי מלהשיב גלגל אחורנית, אך בהינתן שבמידה ידועה כבר כעת מדובר בהשבת הגלגל לאחור ובהינתן שהמצב שהיה עד כה לא היה טוב, כאמור, יש יותר מקום לקבוע כי לעת עתה לפחות לא יוחזר המצב שהיה עד כה אלא תינתן האפשרות לשינוי תוך שאם תידרש ההשבה לאחור בעתיד – אפשרית היא גם אם לא על נקלה.

ה) גם באשר להבנתה של האם את חשיבות מקומו של האב בחיי הילדים יש לקוות כי לאחר לימוד השיעור המשפטי יילמד – לרבות מדברינו אלה – גם השיעור הנוגע למחויבות ההורית ולטובת הילדים, ואולי יתווסף לו גם השיעור התועלתני של ההבנה כי גם אם לעת עתה תעמוד החלטת בית דין קמא על כנה, מכל מקום לא נסגרו הדלתות בפני שינויים עתידיים אם ייכשל הניסוי. בכל הנוגע לכך יש לקוות כי מעז יצא מתוק – ההליכים שכבר התקיימו והמשך הפיקוח על ידי בית דין קמא ואף הידוקו – יביאו אכן את האם להפנמה וליישום בנוגע למעורבות האב בהחלטות הנוגעות לילדים, לחשיבות מעורבותו בחייהם בכלל ולצורך – בהיבט של טובת הילדים – שהיא, כאם, תעודד מעורבות זו.

ד. לאחר שיקול של אלה כנגד אלה סבורני כאמור כי אין מקום לעת עתה למתן רשות ערעור ואין מקום לעיכוב ביצוע:

עיכוב ביצוע בענייננו משמעו הסגה לאחור של מעשה עשוי, כשבענייננו כאמור לעיל עשוי הדבר לפגוע פגיעה של ממש בנפשם של הילדים, בטובתם, בחינוכם ואף בטיב יחסיהם עם המבקש עצמו. הנזקים בחלקים לפחות הם כמעט ודאיים ואילו התועלת – מסופקת.

ערעור – אם נרשהו ויידון – אפשר, כמובן, שיידחה לבסוף לאחר שקילת המכלול כולו, אולם גם אם יתקבל, קרוב לוודאי שלא יביא לידי הוראה על חזרת האם והילדים מייד למקום המגורים והלימודים הקודם. זאת מאותו טעם עצמו, שהמעשה כבר עשוי: המעבר כבר נעשה והחזרה – וודאי לאחר תחילת שנת לימודים הקרובה, התשפ"ב, והערעור ללא ספק לא יידון ויוכרע לפני תחילתה – ספק אם אפשרית תהיה באופן מיידי, וקרוב לוודאי שלא תיטיב עם הילדים.

סביר להניח שגם אם ייקבע לבסוף שהחלטת בית דין קמא הייתה שגויה – הוראה אופרטיבית בנוגע לחזרה למקום המגורים והלימודים הקודם תכלול הוראה בדבר ביצוע החזרה רק לקראת שנת הלימודים שלאחריה, התשפ"ג.

כיוון שכך, הלוא טוב יותר כי שאלה זו תיבחן לכשנשכיל יותר – ולא רק אנו אלא אף הצדדים עצמם – בנוגע לטובת הילדים ולהשלכות המעבר עליה. כך הן בנוגע להשלכות החינוכיות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והלימודיות של המעבר, הן בנוגע לאיכות קשרי האב והילדים ולעמידת האם בהתחייבויותיה בעניין זה.

ומשכך, מה טעם יש להתיר כעת ערעור ולהטריח את הצדדים בהליך ובהוצאות הכרוכות בו – והכול כשבית הדין דנן מכיר את הצדדים ומכלול נסיבותיהם ואת חוות הדעת המקצועיות פחות משמכיר בית הדין קמא את כל אלה, מטבע הדברים, וממילא יצטרך ליותר זמן כדי לעמוד על טובת הילדים לאורך של חוות הדעת שעוד יתקבלו? ומה טעם בכך כשייתכן שלבסוף גם יתברר ההליך כולו כמיותר שהלוא אפשר כי העתיד יביא להתפוגגות חששותיו של האב או להתרשמותו כי על אף החששות תועלת המעבר רבה על נזקו, ואפשר לאידך גיסא כי אם יתבררו החששות כמוצדקים תבחין בכך אף האם ומעצמה תבקש לשוב למקום הקודם או לעבור – והפעם תוך מתן משקל גם לעמדת האב – למקום אחר?

החלטות בענייני ילדים לעולם אינן החלטות סופיות. תמיד יכול ומצווה בית הדין להמשיך ולבחון את טובת הילדים ותמיד עומדת לצדדים הזכות לעתור בנוגע לטובת ילדיהם. כך בכלל ובענייננו לאור ההתחייבות וההחלטות שכבר ניתנו בפרט.

ה. תוצאת כל האמור היא כי בקשת רשות הערעור ובקשת עיכוב הביצוע – נדחות.

החלטת בית דין קמא בעינה עומדת, האם רשאית להמשיך להתגורר עם הילדים ב[...] ולהשלים את רישום הילדים למוסדות החינוך שם.

בהתאם להתחייבויות האם ולהחלטות בית הדין מוטל על האם לעודד, לקבל ולאפשר ביתר שאת את מעורבות האב בחיי הילדים ובחינוכם, את הסדרי השהות שלא יפחתו בכמות ובעיקר באיכות משהיו ואת שותפותו בעתיד של האב בהחלטות משמעותיות בעניינם.

על שירותי הרווחה ועל בית דין קמא מוטל בהתאם לכך לפקח ביתר שאת על השלכות המעבר על לימודיהם, חינוכם ומצבם הנפשי של הילדים ועל איכות הקשר שלהם עם אביהם.

בהתאם להתרשמות מכל הנ"ל יבחן בית הדין קמא – גם מיוזמתו ובוודאי לבקשות מתאימות של האב – שוב, בכמה נקודות זמן לאורך שנת הלימודים הקרובה, את השלכת המעבר על כל האמור. לבקשה מתאימה של האב יבחן בית הדין קמא במידת הצורך את המשך מגורי האם והילדים ב[...] או חזרתם ל[...] (או מעבר למקום אחר), על בסיס חוות דעת בנוגע לכל הנ"ל, וכל זאת מבעוד מועד – היינו בשעה שיהיה סיפק בידי בית הדין להחליט אף יתאפשר ערעור, אם יבקש מי מהצדדים לערער על ההחלטות, ויתאפשר ביצוע של ההחלטות ככל שיוורו הללו על שינויים – סמוך ונראה לסיום שנת הלימודים התשפ"ב.

ו. פסק דין זה מותר בפרסום בכפוף השמטת פרטיהם המזהים של הצדדים. בנסיבות העניין ונוכח האמירות בנוגע למקום המגורים והלימודים המדובר ולקהילה שבמקום יושמט גם שם המקום.

ניתן ביום ג' באלול התשפ"א (11.8.2021).

הרב שלמה שפירא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה